МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Державний фінансовий контроль як функція державного управління

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня, ІІ курсу,
групи ФМУПз-23-1,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітня програма «Управління публічними фінансами»

_____ Іванніков Олександр Олександрович
(підпис) (прізвище, ім‘я, по батькові)

Науковий керівник _____ Давиденко Н.М
(підпис) (прізвище, ім‘я, по батькові)

Керівник освітньо-професійної програми _____ ____Гордей О.Д., д.е.н., професор_
(підпис) (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «___» _____ 20__ № ___

Завідувач кафедри

_____. Гордей О.Д., д.е.н., проф._____
(підпис) (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 6 31.01.2025 _____

_____ (дата) (підпис відповідальної ос

Результати перевірки _____

_____ (до захисту, на доопрацювання) (дата) (під

Результат захисту 91 бал 5 (відмінно) 03.02.2025

_____ (оцінка) (дата) (під

Голова комісії: _____ Т.І. Бондарук
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ О.Д. Горєй
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Ж.М. Давиденко
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Буряк
(підпис) (ініціали, прізвище)

секретар _____ В.Ю. Шепіленко

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
Доповідь	від 0 до 10	10		Голова ЕК Бондарук Т.Г. Члени Е.К.: Гордей О.Д. Давиденко Ю.М. Бурлек Н.В. Секретар Шепаленко В.Ю.
Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	23		
Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	8		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	46	Оцінка кер. 45	
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	91		

Оцінка керівника 45 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	ПІБ: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
91	A	5 (відмінно)	03.02.2025	Бондарук Т.Г. Гордей О.Д. Давиденко Ю.М. Бурлек Н.В. Шепаленко В.Ю.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)
34-0	F	

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра публічних фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Освітня програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую
Завідувач кафедри
_____
«16» 02 2024

Завдання на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти
Іваннікову Олександру Олександровичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1.Тема випускної роботи: «Державний фінансовий контроль як функція державного управління»
Затверджена наказом ректора від «09» 01 2024 №1
2.Строк здачі закінченої роботи - грудень 2024
3. Метою магістерської роботи є аналіз теоретичних та методичних підходів, а також практичних механізмів організації державного фінансового контролю в Україні.
Об'єктом дослідження виступають економічні відносини, які формуються в процесі здійснення державного фінансового контролю в Україні.
Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти організації і функціонування системи державного фінансового контролю в умовах сучасних викликів.
4.Вихідні дані до роботи - фундаментальні положення економічної науки, зокрема теорії фінансів, грошового обігу і кредиту, державного регулювання економіки, а також сучасні концепції бюджетного управління, аналізу та контролю. Використано наукові праці, присвячені організації державного фінансового контролю.
5.Перелік графічного матеріалу Додаток А.
6.Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)
Організація державного фінансового контролю, сутність і механізм організації ДФК, місце державного фінансового контролю у системі сучасних викликів, аналіз стану державного фінансового контролю в Україні, оцінка ефективності державного фінансового контролю.

7.Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної роботи	Строк виконання етапів р	
		За планом	Факти
1.	Розділ 1 Теоретичні засади державного фінансового контролю	До 30.05.2024 р.	30.05.2024
2.	Розділ 2 Оцінювання впливу державного фінансового контролю на забезпечення фінансової безпеки держави	До 10.09.2024 р.	10.09.2024
3.	Розділ 3 Напрямки поліпшення державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки України	До 10.11.2024 р.	10.11.2024
4.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	До 15.11.2024 р.	15.11.2024

8.Дата видачі завдання «10» 02 2024 року

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи

_____ Давиденко

(підпис) (прізвище, і

10.Гарант освітньо-професійної

програми _____ Гордей О.Д.

(підпис) (прізвище, ініціа

11.Завдання до виконання отримав

здобувач вищої освіти _____ Іванніков О.О.

(підпис) (прізвище, ініці

АНОТАЦІЯ

Державний фінансовий контроль як функція державного управління

назва випускної роботи

Дипломна робота присвячена дослідженню практичних механізмів організації державного фінансового контролю як функції державного управління в Україні. Сьогодні питання побудови та створення цілісної системи державного фінансового контролю в Україні є дуже важливими та актуальними. Без їх вирішення неможливо підвищити ефективність і конкурентоспроможність різних секторів національної економічної системи, забезпечити життєдіяльність держави, а також зменшити рівень тінізації економіки та корумпованості.

За результатами проведеного дослідження сформульовано висновки щодо необхідності формування цілісної системи фінансового контролю, визначення векторів її розвитку з урахуванням принципів взаємодії між органами зовнішнього та внутрішнього контролю, вчасного виявлення об'єктів, що містять у собі високі ризики порушення законодавства, найбільш повного охоплення фінансово-економічних процесів, перебіг яких необхідно тримати під постійним контролем та наглядом держави. Результати дослідження можуть бути корисними для фахівців у сфері фінансів, а також для органів державної влади, які займаються питаннями державного фінансового контролю.

Випускна робота містить 67 сторінок, 7 таблиць, 10 рисунків, список використаних джерел з 45 найменувань.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, державне управління, фінансова безпека держави, організація контролю, перевірка, фінансова дисципліна.

Рік виконання випускної роботи: 2024.

Рік захисту роботи: 2025.

SUMMARY

State financial control as a function of public administration

The research is devoted to the study of practical mechanisms for organising state financial control as a function of public administration in Ukraine. Today, the issues of building and creating an integral system of state financial control in Ukraine are very important and relevant. Without their solution, it is impossible to increase the efficiency and competitiveness of various sectors of the national economic system, ensure the vital activity of the state, and reduce the level of economic shadowing and corruption.

Based on the results of the study, conclusions are drawn regarding the need to form an integrated system of financial control, determine the vectors of its development, taking into account the principles of interaction between external and internal control bodies, timely identification of objects that pose high risks of violation of the law, and the most complete coverage of financial and economic processes, the course of which should be kept under constant control and supervision of the State. The results of the study may be useful for specialists in the field of finance, as well as for public authorities dealing with issues of state financial control.

The research work contains 67 pages, 7 tables, 10 figures, a list of 45 references.

Keywords: state financial control, public administration, financial security of the state, organisation of control, audit, financial discipline.

Year of completion: 2024.

Year of thesis defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП……9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ……12
1.1 Сутність та механізм організації державного фінансового контролю…..12
1.2 Місце державного фінансового контролю для системи забезпечення національної безпеки……18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ…...……..22
2.1. Аналіз стану державного фінансового контролю в Україні……..22
2.2. Оцінка ефективності державного фінансового контролю як функції державного управління…….....32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ……38
3.1. Адаптація зарубіжного досвіду державного фінансового контролю та можливості його застосування в Україні……38
3.2. Удосконалення правового забезпечення державного фінансового контролю……46
ВИСНОВКИ……51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….……..53

ВСТУП

На початку XXI століття, в умовах фінансово-економічних криз, контрольна діяльність набуває ключового значення у функціонуванні держави. Перевірка фінансової дисципліни та ефективності використання державних коштів уповноваженими органами стає основою для розвитку соціально-економічної сфери, боротьби з корупцією та раціонального управління державними ресурсами. Таким чином, фінансовий контроль виступає важливим інструментом державного управління, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності та створення умов для нормального функціонування суспільства.

Сучасний надважкий етап соціально-економічного розвитку економіки України вимагає активізації державного регулювання з одночасним посилення превелентних заходів проти корупції та економічних правопорушень. Для досягнення вищеокреслених цілей необхідно оновити та модернізувати систему державного управління, і це має одночасно включати реформування механізмів фінансового контролю зі сторони держави. Це, в свою чергу буде сприяти стабільності та гармонійному розвитку нашого суспільства. На нашу думку, реформи повинні, в першу чергу, ґрунтуватися на науковому аналізі організації та практики державного фінансового контролю на всіх рівнях економічної системи. У цьому контексті важливо зосередитися на дослідженні функціонування системи державного фінансового контролю на етапах виробництва, розподілу та перерозподілу суспільного продукту.

У вітчизняній науковій літературі питання державного контролю отримали глибоке висвітлення та опрацювання на високому рівні теоретичного узагальнення. Дослідженням проблем контролю присвячені дисертаційні роботи таких науковців, як С. С. Брехов, І. В. Ващенко, В. М. Дереконь, І. Б. Стефанюк, В. Ю. Стрельцов та інших. Крім того, аспектам удосконалення фінансового контролю присвячено низку наукових

публікацій, авторами яких є В. Загорський, В. Піхоцький, О. Локтєв, О. Музика-Стефанчук, І. Є. Труш та інші. Внесок цих дослідників є значущим для розвитку теоретичних основ контролю, зокрема фінансового, що формується в умовах економічних трансформацій. У їхніх роботах визначено зміст і форми фінансового контролю, проаналізовано проблеми контрольної діяльності та запропоновано шляхи вдосконалення цієї сфери державного управління.

Метою магістерської роботи є аналіз теоретичних та методичних підходів, а також практичних механізмів організації державного фінансового контролю в Україні.

Заявлена мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких наукових завдань:

- систематизувати наукові підходи до визначення змісту та інструментів державного фінансового контролю;

обґрунтувати роль державного фінансового контролю в структурі державного фінансового управління;

провести кількісний аналіз впливу державного фінансового контролю на забезпечення фінансової стабільності держави;

оцінити ефективність контрольно-аналітичної діяльності органів державного фінансового контролю в Україні;

здійснити аналіз факторів, що впливають на безпеку державного фінансового контролю в Україні;

розробити рекомендації щодо використання міжнародного досвіду організації державного фінансового контролю у вітчизняній практиці.

Об’єктом дослідження виступають економічні відносини, які формуються в процесі здійснення державного фінансового контролю в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти організації і функціонування системи державного фінансового контролю в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

1.1 Сутність і механізм організації державного фінансового контролю

Сутність державного фінансового контролю зазнає змін відповідно до розвитку суспільства. При цьому трансформується не лише сам контроль, а й економіко-виробничі відносини, що формуються в суспільстві [18]. Аналіз наукових джерел дозволив виділити ключові підходи до розгляду державного фінансового контролю, які визначають його як:

1) функцію державного управління;

2) діяльність, що здійснюється органами державної влади та управління;

3) механізм реалізації права держави на захист своїх фінансових інтересів [18];

4) контроль за дотриманням термінів виконання бюджетів, проведенням монетарної політики, виконанням державних фінансових зобов'язань (включно із зовнішнім і внутрішнім боргом), а також ефективністю використання кредитних ресурсів тощо [38];

5) основу функціонування системи державних фінансів, яка забезпечує інформацію про фінансовий стан держави [7];

6) обов'язковий елемент регуляторної системи [7].

Зуєва І.А. [26] зазначає, що класифікацію контролю слід аналізувати, поступово переходячи від загальних типів до конкретних видів і форм. Контроль, залежно від напрямків впровадження, поділяється на такі типи: фінансовий, адміністративний, правовий, технічний, виробничий, санітарний та інші. Основним критерієм поділу на види виступає статус суб'єкта, який здійснює контроль. За цим критерієм виділяють державний, муніципальний,

незалежний контроль і контроль власника, який, у свою чергу, включає відомчий і внутрішньогосподарський.

На сьогодні в Україні відсутній єдиний підхід до визначення основ державного фінансового контролю. У таблиці 1.3 представлено узагальнені позиції науковців із цього питання.

Таблиця 1.3

Мета, задачі та принципи державного фінансового контролю

Автор	Визначення
1	2
Завдання	
Гуцаленко Л.В	виявлення на контрольованих об'єктах порушень принципів законності, раціональності, доцільності та економії під час формування й використання державних фінансових і матеріальних ресурсів, а також відхилень від встановлених норм і стандартів на найраніших етапах; запобігання фінансовим правопорушенням; притягнення винних осіб до відповідальності та забезпечення компенсації завданих збитків; впровадження заходів для недопущення подібних порушень у майбутньому.
М. Білуха	виявлення та запобігання порушенням у виробничих процесах, які призводять до випуску неякісної продукції, перевитрати сировинних і матеріальних ресурсів, паливно-енергетичних запасів; невиконання кооперативних договірних зобов’язань; зниження конкурентоспроможності продукції та нерентабельності окремих підрозділів господарства.
Принципи	
Е.Виноград	основними засадами здійснення є: автономність, дотримання законності, неупередженість, відкритість, послідовність, високий рівень професійної компетентності, збереження конфіденційності
Ю.Данилевський	дотримання законності, неупередженість, автономність, прозорість, чітке розмежування функцій і повноважень між різними структурами фінансового контролю, а також підзвітність органів фінансового контролю відповідним державним установам.
Н. Мартиненко	основні засади організації включають визначення місця, ролі, завдань і функцій органів державного фінансового контролю, розмежування повноважень між виконавчою та законодавчою гілками влади, забезпечення функціональної, організаційної, персональної та фінансової незалежності від підконтрольних структур.

Аналіз даних, наведених у таблиці 1.3, вказує на різноманітність поглядів і підходів щодо визначення сутності мети, завдань та принципів державного фінансового контролю.

Для глибшого розуміння сутності цього контролю варто розглянути його елементи з позиції системного підходу, тобто здійснити комплексне дослідження його сутності, цілей, завдань і принципів.

На сьогодні існує два основні підходи до трактування мети державного фінансового контролю. Перший з них передбачає обмеження вимог до контролю, зводячи їх до перевірки дотримання законодавства, виявлення порушень і недоліків. Цей підхід, який називають пасивним, пояснюється відсутністю ініціативи з боку органів контролю та відсутністю заходів, спрямованих на забезпечення фінансової дисципліни й попередження фінансових порушень. Такий погляд на державний фінансовий контроль поділяють деякі дослідники, зокрема М. Білуха і Л. Крамаровський [24]. Однак варто підкреслити, що цей підхід не означає зниження стандартів державного фінансового контролю, а зумовлений великою кількістю завдань та обов’язків, які є частиною цієї діяльності.

Іншу точку зору висловлює І. Кочеренко, який акцентує увагу на необхідності впровадження системного підходу в організацію державного фінансового контролю, вважаючи, що це значно підвищить його ефективність. Він зазначає, що «досконало налагоджена контрольна діяльність дозволяє своєчасно здійснювати управлінські функції, коригувати виробничі завдання, покращувати звітність» [12]. Системний підхід підвищує вимоги до реалізації державного фінансового контролю, але завдяки зворотному зв'язку значно покращується ефективність контрольних заходів. У цьому контексті контроль перестає бути самоціллю і стає основою для прийняття управлінських рішень. Однак це не означає ослаблення відповідальності за порушення встановлених вимог, що повинно мати суттєвий вплив на фінансову дисципліну [7].

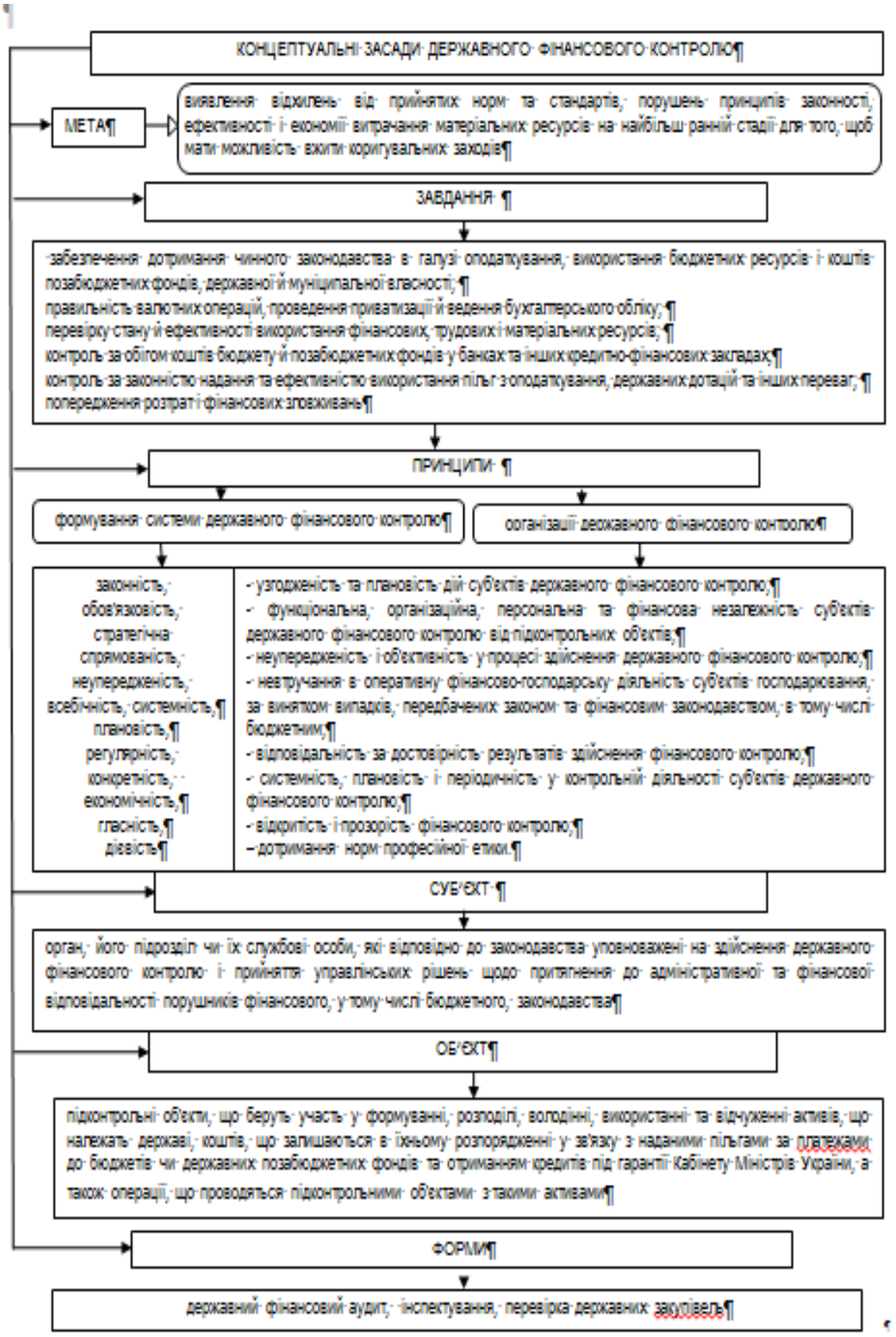

Рис. 1.3 Концептуальні засади для державного фінансового контролю [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

Згідно з думкою вітчизняних дослідників [33], метою державного фінансового контролю є забезпечення дотримання правових норм, що регулюють порядок використання фінансових ресурсів суб’єктами господарювання, підтримка державного управління, оцінка економічної ефективності діяльності, виявлення відхилень від встановлених стандартів, що заважають ефективному та цільовому використанню державних фінансових ресурсів, а також попередження таких порушень у майбутньому.

Система державного фінансового контролю повинна будуватися на основі єдиних принципів і правил, які дозволяють чітко визначити роль контрольних органів, а також розподілити функції та повноваження між ними. Це сприятиме впровадженню сучасних методів і форм контролю, що значно підвищить їх ефективність. В умовах трансформаційних змін механізм функціонування державного фінансового контролю повинен бути готовий до постійної адаптації та модернізації відповідно до мінливих реалій навколишнього середовища, які характеризуються високою волатильністю [9].

Метод державного фінансового контролю визначається як комплекс способів і прийомів, що використовуються для перевірки законності, достовірності та доцільності операцій суб’єктів господарювання через документальний аналіз, визначення фактичного стану, порівняння та оцінку результатів перевірки [41].

Важливо зазначити, що вибір методів контролю залежить від особливостей об'єкта контролю та конкретних завдань, що стоять перед контролюючими заходами. Для підвищення ефективності державного фінансового контролю ці методи повинні застосовуватися не окремо, а в комплексі. Розглянемо функції державного фінансового контролю, які допомагають повноцінно розкрити його суть та показати його роль у суспільстві. Основними функціями державного фінансового контролю є:

1. Планувальна – полягає у створенні планів для вибору об'єктів перевірки, встановлення термінів, вимог і заходів, спрямованих на перевірку

законності, ефективності та ощадливості використання державних фінансових ресурсів.

2. Організаційна – включає вирішення питань, пов’язаних з ресурсним забезпеченням учасників контрольного процесу та дотриманням усіх вимог, що стосуються здійснення контролю.

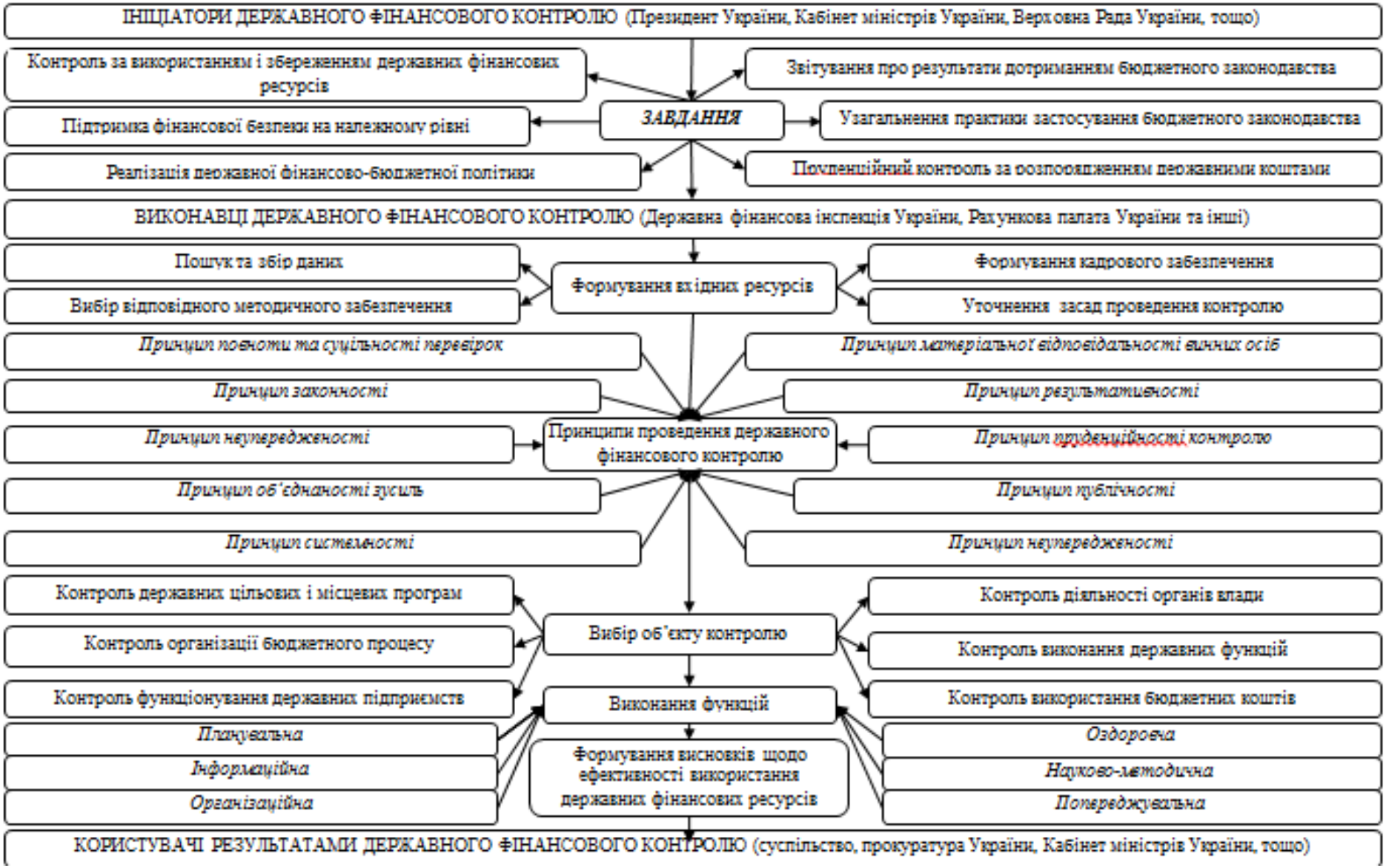
3. Інформаційна – полягає у створенні інформаційної бази за результатами перевірок для подальших заходів і прийняття рішень з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки та ефективного використання державних фінансових ресурсів.

4. Попереджувальна – спрямована на підвищення фінансової дисципліни та запобігання порушенням у використанні державних фінансових ресурсів, що дозволяє оптимізувати функціонування державних фінансів.

5. Науково-методична – охоплює розробку теоретичних засад і прикладних підходів до оцінки законності, ефективності та ощадливості використання державних фінансових ресурсів.

6. Оздоровча – включає формування основ для оптимізації роботи державної фінансової системи, покращення взаємодії органів, організацій та структур, а також запобігання повторенню неналежного використання фінансових ресурсів у майбутньому.

Концептуальний підхід до системи державного фінансового контролю представлений на рисунку 1.4.

ІНІЦІАТОРИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ (Президент України, Кабінет міністрів України, Верховна Рада України, тощо)
Контроль за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів
Звітування про результати дотриманням бюджетного законодавства
Підтримка фінансової безпеки на належному рівні
ЗАВДАННЯ
Узагальнення практики застосування бюджетного законодавства
Реалізація державної фінансово-бюджетної політики
Попереднійний контроль за розпорядженням державними коштами
ВИКОНАВЦІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ (Державна фінансова інспекція України, Рахункова палата України та інші)
Пошук та збір даних
Вибір відповідного методичного забезпечення
Формування вхідних ресурсів
Формування кадрового забезпечення
Уточнення засад проведення контролю
Принцип повноти та суцільності перевірок
Принцип матеріальної відповідальності винних осіб
Принцип законності
Принцип результативності
Принцип неупередженості
Принципи проведення державного фінансового контролю
Принцип превенційності контролю
Принцип об'єднаності зусиль
Принцип публічності
Принцип системності
Принцип неупередженості
Контроль державних цільових і місцевих програм
Контроль організації бюджетного процесу
Вибір об'єкту контролю
Контроль діяльності органів влади
Контроль виконання державних функцій
Контроль функціонування державних підприємств
Виконання функцій
Контроль використання бюджетних коштів
Планувальна
Інформаційна
Організаційна
Формування висновків щодо ефективності використання державних фінансових ресурсів
Оздоровча
Науково-методична
Попереджувальна
КОРИСТУВАЧІ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ (суспільство, прокуратура України, Кабінет міністрів України, тощо)

Згідно з цим підходом, основні етапи проведення державного фінансового контролю включають: визначення мети, яку реалізують ініціатори; забезпечення ресурсів та організація процесу; вибір об’єкта контролю та основ для його проведення; виконання функцій контролю, що здійснюється відповідними виконавцями на користь користувачів; а також формування висновків щодо ефективності використання державних фінансових ресурсів та майна.

1.2 Місце державного фінансового контролю як функції державного управління в системі забезпечення національної безпеки

Оскільки вплив державних фінансів на економічний розвиток України є значним, контроль за їх витрачанням є ключовим для забезпечення ефективності використання цих коштів. Дотримання встановлених стандартів, що визначають рівень фінансової дисципліни, своєчасне виявлення відхилень від норм та застосування відповідних коригувальних заходів сприяють підвищенню національної безпеки країни.

Забезпечення належної фінансово-бюджетної дисципліни усіма учасниками фінансових відносин значно знижує ризики невиконання існуючих державних програм, проте покращує ефективність управління об’єктами державної власності.

Принципи фінансової безпеки держави реалізуються також через механізм державного фінансового контролю.

Зрозуміло, що забезпечення основного принципу фінансової безпеки держави — пріоритету примноження національних цінностей в інтересах суспільства — неможливе без ефективного контролю за законним і цільовим використанням державних фінансів. Порушення норм законності та спрямованого використання державних коштів знижує очікувані результати та шкодить національним інтересам, що, в свою чергу, негативно впливає на

фінансову безпеку країни. Таким чином, взаємозв'язок між принципами є очевидним і обґрунтованим.

Другим принципом фінансової безпеки держави є своєчасність, адекватність і повнота контролю, що в контексті державного фінансового контролю вимагає коригування вимог до проведення контрольно-ревізійних заходів і вжиття відповідних заходів на основі їх результатів. Для забезпечення високого рівня фінансової дисципліни і стабільного економічного розвитку контрольні заходи повинні бути пропорційними потенційним фінансовим загрозам, базуватися на принципах пруденційного контролю та мати всебічний характер.

Адекватність контролю включає необхідність проведення попереднього, поточного та наступного контролю, що вимагає системного підходу до організації контрольних дій. Системність у роботі контролюючих органів та дотримання плану перевірок відкривають додаткові можливості для оптимізації витрат на проведення контролю та підвищення фінансової дисципліни. Водночас важливо зазначити, що принцип ощадливості у проведенні державного фінансового контролю не має на меті скорочення об'єктів контролю, оскільки цей контроль повинен охоплювати всі необхідні сфери.

Пруденційність контролю є важливою вимогою його організації, оскільки без її дотримання контрольні заходи втратять свою ефективність. Завдання контролю полягає не лише в наданні інформації про існуючі проблеми, а й у попередженні їх виникнення, що вимагає своєчасності, адекватності та повноти контролю. Таким чином, фінансова безпека не може бути забезпечена без належної організації контролю з боку держави, і державний фінансовий контроль повинен відповідати принципам фінансової безпеки.

Досягнення належної фінансової дисципліни неможливе без персональної відповідальності осіб, які приймають рішення щодо розподілу та витрачання державних фінансів, пропорційно до завданої шкоди. Ця відповідальність є необхідною, оскільки загроза виникає не тільки через фактичні порушення, але й через ймовірність їх повторення в майбутньому. Тому підвищення рівня

обізнаності громадськості щодо дій органів державного фінансового контролю також позитивно впливає на загальний рівень фінансової безпеки.

Як і в будь-якій іншій діяльності, організація та проведення контрольно-ревізійних заходів, обробка їх результатів та впровадження відповідних заходів потребують належного фінансового забезпечення. Водночас виникає проблема обмеженості ресурсів для проведення державного фінансового контролю, що ставить вимоги до його ефективності. Контрольні заходи повинні забезпечувати заявлений рівень ефективного використання державних фінансів і сприяти їх економному витрачанню. Недотримання цього принципу може звести нанівець досягнуті результати та значно погіршити фінансову безпеку.

Основні цілі державного фінансового контролю зображено на рис. 1.5

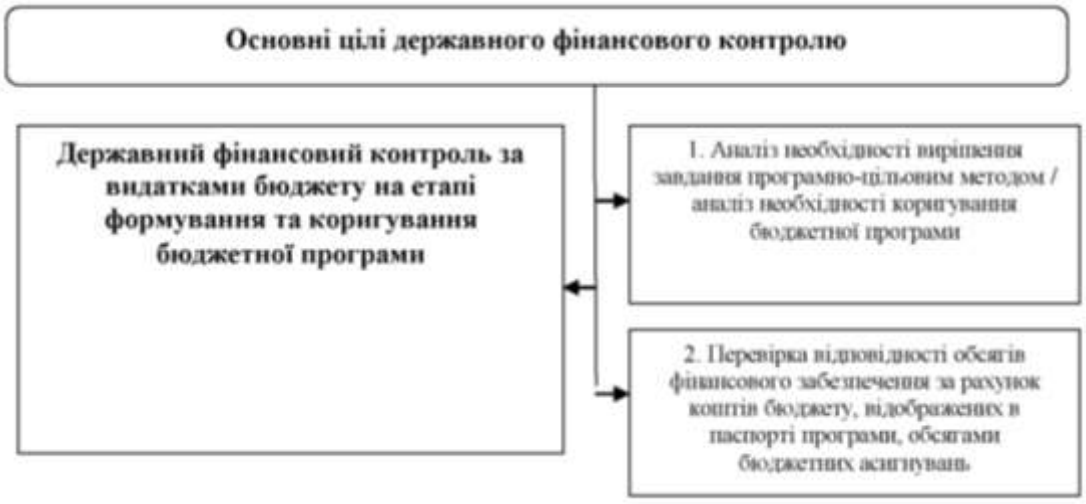

Рис. 1.5. Основні цілі для здійснення державного фінансового контролю у Україні

Дослідимо взаємозв'язок між суб'єктами та об'єктами державного фінансового контролю, а також їхній вплив на фінансову безпеку країни. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку», до основних суб'єктів фінансової безпеки відносяться:

Президент України, який виконує ключову роль у формуванні державної політики та забезпеченні національних інтересів.

Верховна Рада України, що відповідає за законодавче забезпечення фінансової безпеки та контроль за виконанням бюджету.

Кабінет Міністрів України, який здійснює управління фінансовими ресурсами та реалізує економічну політику.

Рада національної безпеки і оборони України, що координує дії всіх суб'єктів у сфері національної безпеки, включаючи фінансову.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які відповідають за специфічні аспекти фінансової безпеки в своїх сферах.

Національний банк України, що регулює грошово-кредитну політику та забезпечує стабільність національної валюти.

Суди загальної юрисдикції, які забезпечують правозастосування та захист прав громадян у фінансових спорах.

Прокуратура України, що контролює дотримання законності у фінансовій сфері та притягує до відповідальності правопорушників.

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, які реалізують фінансову політику на місцевому рівні.

Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, які забезпечують захист держави від зовнішніх загроз.

Органи і підрозділи цивільного захисту, що відповідають за реагування на надзвичайні ситуації, які можуть вплинути на фінансову безпеку.

Громадяни України та об'єднання громадян, які відіграють активну роль у контролі за діяльністю держави та можуть впливати на фінансову політику через громадські ініціативи.

Таким чином, взаємодія між цими суб'єктами є критично важливою для забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки кожен з них виконує свої специфічні функції, які в сукупності формують ефективну систему контролю та управління фінансовими ресурсами.

РОЗДІЛ 2
ОЦІНКА ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз стану державного фінансового контролю в Україні

Державний фінансовий контроль є ключовою функцією, що забезпечує стабільне функціонування економічної системи країни. Однак, в умовах сучасних змін фінансова діяльність держави стає дедалі складнішою, оскільки до вирішення соціальних проблем залучаються приватні компанії, а обслуговування державних коштів здійснюється через банки та інші фінансово-кредитні установи. Це ускладнює завдання вдосконалення існуючої системи державного фінансового контролю у країні.

Аналіз ефективності та результативності вже існуючих контролюючих органів відіграє важливу роль у формуванні умов для розвитку державного фінансового контролю у Україні.

У 2017 р. було ефективно здійснено реорганізацію існуючих органів державного фінансового контролю, в тому числі шляхом перетворення існуючої на той час Державної фінансової інспекції України. Був створений новий орган - Державна аудиторська служба України. Дане рішення було ухвалено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2013 року № 868 «Про утворення Державної аудиторської служби України» [46].

В результаті реорганізації існуючих органів державного фінансового контролю було досягнуто збільшення кількості аудитів на 35,6%. Показники ефективності контрольних заходів (ревізій, перевірок) також значно зросли: майже 90 % перевірених об’єктів виявили порушення фінансової дисципліни, а середня сума виявлених фінансових втрат на один перевірений об’єкт склала 1,3 млн. грн. [38].

Завдяки вжитим заходам було забезпечено значні відшкодування збитків за результатами фінансових перевірок, а також отримано економічний ефект від впровадження рекомендацій, наданих під час аудитів. Крім того, було попереджено порушення в процесі аналізу закупівель без виїзду на об'єкти, а також усунуто незаконне та неефективне використання державних ресурсів через операційний аудит.

Аналіз поточних відносин у фінансовій сфері вказує, що ключовими складовими державного фінансового контролю, які гарантують стабільне функціонування системи та досягнення визначених цілей, є: нормативно-правова база, органи, відповідальні за здійснення державного фінансового контролю, а також установи, що застосовують відповідні методи і форми контролю (рис.2.1).

Рис. 2.1. Система елементів для державного фінансового контролю

Зокрема, бюджети всіх рівнів, бюджетні установи та організації, а також підприємства втратили можливість отримати належні їм доходи на суму майже 1,3 млрд грн, з яких понад 440,2 млн грн припадають на бюджети всіх рівнів. Більше ніж 1,9 тис. підприємств, установ та організацій зазнали втрат на суму понад 1,3 млрд грн через незаконні витрати та витрати, здійснені не за цільовим

призначенням, а також через нестачу матеріальних і фінансових ресурсів, серед яких майже 780,4 млн грн стосуються операцій з бюджетними коштами.

Аналіз результатів роботи органів Держаудитслужби за 2017-2023 роки (табл. 2.1) показує, що кількість та масштаби виявлених порушень під час контрольно-перевірочної діяльності залишаються значними.

Таблиця 2.1

Динаміка кількості виконаних контрольних заходів у органах Держаудитслужби в 2017–2023 рр., од.

Показники	Роки							Відхилення, 2023 р. до 2017р.,%
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Проведено контрольних заходів,од. *у тому числі*	15392	13388	9500	6460	23802	4002	2668	-82,6
- за зверненням правоохоронних органів	2631	2182	1406	987	1026	1079	610	-76,8
Кількість підприємств, установ і організацій, охоплених ревізіями та комісійними перевірками, од.	14333	12473	8939	5980	21334	3612	2408	-83,2
– бюджетних установ	9431	8001	5289	3898	16431	2266	1578	-83,3
– державних цільових фондів	97	743	1128	122	60	46	33	-66,1
Кількість підприємств, установ і організацій, в яких виявлено фінансові порушення, од.	13488	11940	8234	5708	5478	3211	2156	-84,0
(%)	94,1	95,9	92,1	95,4	25,7	88,9	89,5	-4,9
– у бюджетних установах і організаціях, од.	9153	7846	5157	3800	4105	2082	1474	-83,9
(%)	97,0	98,1	97,5	97,5	25,1	91,9	93,4	-3,7
– у державних цільових фондах, од.	66	687	736	103	36	41	15	-77,3
(%)	68,0	92,5	65,2	84,4	60,0	89,1	45,4	-33,2

Джерело: складено за даними Держаудитслужби

Аналізуючи динаміку кількості контрольних заходів за останні роки, можна зафіксувати їх зростання до 2021 року. У 2017 році органами Держаудитслужби було організовано та здійснено 15,6 тис. заходів, а в 2021 році ця кількість досягла 23,8 тис., що майже в 1,5 рази більше. У 2022 році кількість заходів зменшилась до 4,0 тис., а в 2023 році — до 2,7 тис., що вдвічі менше. Водночас знизилася кількість підприємств, які підлягали всебічному контролю: з 14,3 тис. у 2017 році до 12,5 тис. у 2021 році, з подальшим зростанням до 21,3 тис., а в 2022 році зменшенням до 3,6 тис. і до 2,4 тис. у 2023 році. Значне скорочення було відзначено в контексті контролю за діяльністю бюджетних установ у 2023 році (1,6 тис.), порівняно з 9,4 тис. у 2017 році, тоді як у 2021 році спостерігалося значне збільшення до 16,4 тис.

Щодо перевірок діяльності державних цільових фондів, то кількість таких заходів зросла з 97 у 2017 році до 743 у 2018 році та 1128 у 2019 році, після чого кількість перевірок почала знижуватись, досягнувши 33 у 2023 році.

Незважаючи на скорочення чисельності контрольних заходів, їх ефективність залишалася стабільно високою. Так, якщо в 2017 році фінансові порушення було виявлено на 94,1% перевірених підприємств, то у 2018 році — на 95,9%, у 2019 році — на 92%, у 2020 році — на 95,4%, а в 2021 році спостерігалося суттєве зменшення — до 25,1%. У 2022 році цей показник зріс до 91,9%, а в 2023 році — до 93,6%. Що стосується рівня виявлених порушень у державних цільових фондах, то він значно нижчий. Наприклад, у 2019 році порушення були виявлені у 62,5% підрозділів державних цільових фондів, які підлягали перевірці, в 2021 році — у 60%, у 2022 році — у 89,12%, а в 2023 році — у 45,4%. У бюджетних установах рівень виявлених порушень протягом 2017–2023 років залишався стабільно високим, коливаючись від 97,0% до 91,9%, у 2022 та 2023 роках досягнувши 93,4%.

Згідно з результатами ревізій і перевірок, було виявлено втрати фінансових й матеріальних ресурсів у сумі 2533,7 млн грн у 2017 році, 3159,4 млн грн у 2021 році та 1298,1 млн грн у 2023 році. Зокрема, бюджетами всіх

рівнів було втрачено 385,9 млн грн у 2017 році та понад 440,2 млн грн у 2023 році (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка виявлених обсягів порушень, що ймовірно призвели до втрат ресурсів, які були виявлені органами Держаудитслужби в 2017-2023 рр., млн. грн.

Показники	Роки						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Недоотримання фінансових ресурсів всього, у тому числі	2533,7	1519,2	813,6	1276,0	3159,4	790,5	1298,1
- загальним фондом бюджету	375,8	443,0	208,9	290,0	150,1	113,2	237,0
- спеціальним фондом бюджету	310,1	341,1	126,7	163,1	220,5	433,8	203,2
Проведення витрат з порушенням законодавства всього, у тому числі	32593,3	3888,6	2914,3	2413,1	4424,4	3080,1	1314,5
- у бюджетних установах і організаціях	7958,8	1234,1	1163,1	1066,2	1146,9	784,6	670,9
Нецільові витрати всього, у тому числі	3067,9	261,2	112,4	128,7	160,5	82,1	163,4
- у бюджетних установах і організаціях	2651,8	188,1	90,7	115,1	70,0	76,1	75,6
Незаконні витрати всього, у тому числі	25964,9	3024,1	2486,3	2068,1	3888,1	2737,2	1070,9
- у бюджетних установах і організаціях	2351,0	1032,2	943,7	880,9	995,4	660,5	586,7
Недостачі всього, у тому числі	3560,4	603,3	315,1	216,5	301,6	260,6	80,1
- у бюджетних установах і організаціях	2955,9	13,8	127,4	70,1	81,5	48,1	8,6
Відшкодовано втрат							
Надійшло фінансових ресурсів всього, у тому числі	691,7	653,7	731,5	389,9	252,9	203,8	141,3
%	27,3	43,0	89,9	30,6	8,0	25,8	10,9
- загальним фондом бюджету	47,7	94,5	97,6	105,2	69,6	48,3	35,4
%	12,7	21,3	46,7	36,3	46,4	42,7	14,9
- спеціальним фондом бюджету	71,9	156,1	74,9	103,8	77,2	65,5	70,3
%	23,2	45,8	35,7	63,4	35,0	15,1	34,6
Відшкодовано втрат фінансових ресурсів, всього, у тому числі	1059,8	7537,1	1195,9	1084,1	737,2	549,1	470,2
%	3,3	93,8	41,0	44,9	16,7	17,8	35,8
- у бюджетних установах і організаціях	499,2	2971,4	507,6	556,1	432,7	373,1	360,7
%	6,3	240,8	43,6	52,2	37,7	47,6	53,8

Джерело: складено за даними Держаудитслужби

Витрати, здійснені з порушенням законодавства, становили 31593,3 млн. грн. у 2017 р., 3988,6 млн. грн. у 2018 р., 4524,4 млн.грн. у 2021 р., а в 2023 р. значно зменшились до 1414,5 млн. грн . (рис. 2.1).

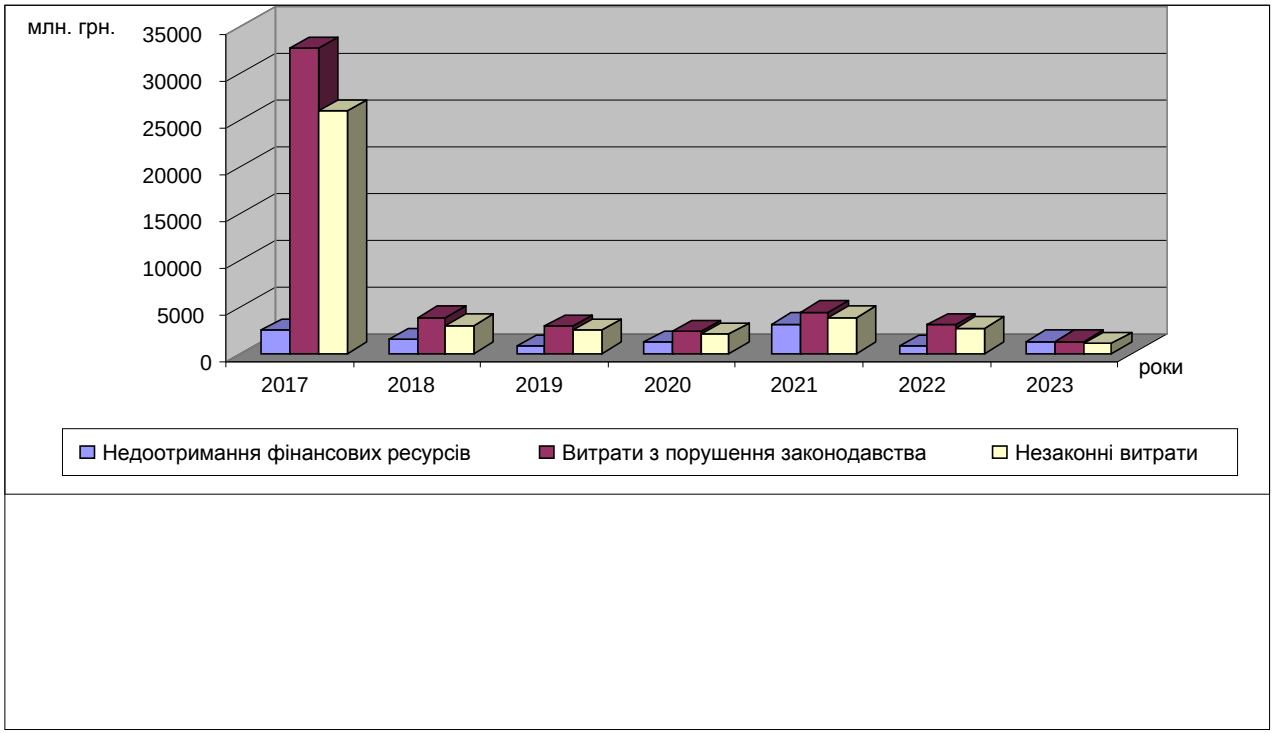

Рис. 2.1 Тенденції основних видів існуючих фінансових порушень, що були виявлені Держаудитслужбою в 2017-2023 рр.*

- *розраховано за аналітичними даними Держаудитслужби*

Незаконні витрати становили 25664,9 млн.грн. у 2017 р., значно знизившись до 3788,1 млн. грн. у 2021 р. та до 1170,9 млн. грн. у 2023 р..

У 2023 р. понад 1,8 тисячі підприємств, установ та організацій зазнали втрат на суму понад 1,4 млрд. грн. через незаконні витрати, здійснені не за цільовим призначенням, а також недостачу матеріальних та фінансових ресурсів, у тому числі операцій з бюджетними коштами на суму 780,6 млн. грн..

Аналіз відшкодування фінансових втрат за вивчений період показує, що найменша частка відшкодувань була зафіксована в 2017 р. – 3,3%, а найбільша – в 2018 р. – 93,8%. У 2021 р. цей показник склав 16,7%, у 2022 р. – 17,8%, а в

2023 р. відшкодування зросло до 37,8%. Що стосується відшкодування нецільових витрат, то в 2017 році цей показник був мінімальним – 4,4%, а в 2018 році – максимальним, досягнувши 98,7%. У наступні роки спостерігається позитивна динаміка відшкодування, з незначним зниженням у 2023 році до 33,4%.

Щодо відшкодування незаконних витрат, то в 2017 році питома вага була найменшою – 4,4%, а в 2018 році досягла 62,9%. У 2019 році цей показник склав 43,2%, у 2020 році – 41,3%, а в наступних роках спостерігалася поступова стабілізація: 15,9% у 2021 році, 17,5% у 2022 році та 38,0% у 2023 році.

Аналіз обсягів порушень, які призвели до втрат ресурсів у 2017–2023 роках, а також їх незначне відшкодування, свідчить про недостатню ефективність державного фінансового контролю. В даному випадку Державна аудиторська служба здійснює лише встановлення фактів порушень, без значного запобігання їх виникненню.

Тепер розглянемо існуючу структуру відшкодувань по фінансових втратах в розрізі регіонів України (табл. 2.3).

Згідно з даними таблиці 2.3, найвищий рівень невідшкодування фінансових втрат зафіксовано в Київській області (91,4%) та м. Києві (75,9%), на другому місці знаходиться Харківська область (72,4%), а на третьому – Дніпропетровська (66,4%) області. Загалом, питома вага невідшкодованих витрат протягом аналізованого періоду мала тенденцію до зростання, що вимагає посилення контролю в цих регіонах.

Щодо виконання фінансового контролю з метою усуненням виявлених порушень й недоліків, а також щодо забезпечення відповідальності наявних посадових осіб за можливість порушення фінансово-бюджетної дисципліни, то було вжито відповідні заходи (табл. 2.4):

Таблиця 2.3

Динаміка існуючої структури невідшкодованих сум щодо втрати фінансових й матеріальних ресурсів в регіонах, 2017-2023 рр., %

№ з/п	Найменування регіону	Роки							Відхилення, 2023 р. до 2017 р., %
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
1	АР Крим	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Вінницька	67,7	85,2	81,6	40,9	18,8	76,5	76,1	8,4
3	Волинська	89,2	86,7	50,8	73,8	26,8	58,1	55,0	-34,2
4	Дніпропетровська	94,4	83,2	89,4	95,3	53,5	87,4	66,4	-28,0
5	Донецька	90,3	96,4	85,3	63,7	76,6	47,8	59,7	-29,6
6	Житомирська	91,4	83,5	72,4	81,7	48,2	67,7	52,0	-39,4
7	Закарпатська	67,4	77,8	80,2	67,2	33,9	3,6	25,6	-41,8
8	Запорізька	85,9	75,2	89,1	57,0	39,3	47,9	57,1	-28,8
9	Івано-Франківська	39,5	74,8	64,9	59,7	10,1	64,4	22,1	-17,4
10	Київська	86,5	90,1	90,3	89,5	77,4	81,8	91,4	4,9
11	Кіровоградська	75,1	80,3	64,8	70,2	45,4	53,5	24,7	-50,4
12	Луганська	95,6	74,4	45,6	81,3	29,7	15,7	15,8	-70,8
13	Львівська	73,2	75,7	80,6	90,9	29,7	37,1	55,9	-17,3
14	Миколаївська	81,5	91,9	88,2	76,4	27,6	71,6	32,8	-48,7
15	Одеська	87,4	85,1	92,3	92,5	57,0	58,9	43,6	-43,8
16	Полтавська	53,5	68,5	35,1	68,4	88,9	73,6	15,6	-37,9
17	Рівненська	63,7	72,9	73,9	59,0	59,5	60,7	17,9	-45,8
18	Сумська	85,0	72,7	93,8	80,6	6,1	36,9	46,3	-38,7
19	Тернопільська	34,1	85,7	74,0	72,9	27,1	46,3	41,7	7,6
20	Харківська	79,3	79,5	74,2	72,6	96,9	92,7	72,4	-6,9
21	Херсонська	55,6	51,9	83,0	62,1	61,5	68,7	66,8	11,2
22	Хмельницька	76,6	72,8	59,2	61,4	55,6	48,1	47,8	-28,8
23	Черкаська	59,5	66,0	89,0	69,4	36,6	38,7	42,3	-17,2
24	Чернівецька	91,1	57,5	85,6	75,3	11,9	45,4	48,7	-42,4
25	Чернігівська	62,0	76,8	75,1	71,3	57,3	45,9	29,5	-32,5
26	м. Київ	85,3	86,4	91,4	90,3	70,4	75,7	75,9	-9,4
	Всього	82,2	85,2	79,7	81,3	76,1	71,9	56,0	-26,2

Джерело: складено за даними Держаудитслужби

– фінансові санкції були застосовані до 8225 суб'єктів господарювання в 2017 році, 9304 – в 2018 році, а лише до 1453 у 2023 році, що в шість разів менше;

– понад 6229 ревізійних матеріалів було передано правоохоронним органам у 2017 році, а в 2023 році лише 1453, що в п’ять разів менше. За результатами їх розгляду правоохоронці розпочали 669 досудових розслідувань у 2023 році, що становить лише 46,1% від кількості переданих матеріалів;

– відшкодування втрат матеріальних і фінансових ресурсів у 2017 році склало 1059,8 млн. грн., а в 2023 році – 611,5 млн. грн., що на 1,5 рази менше. Зокрема, до бюджетних установ і організацій надійшло 141,3 млн. грн., а також було відшкодовано незаконні та нецільові витрати на суму понад 470,2 млн. грн.;

– у 2023 році було забезпечено надходження до державного та місцевих бюджетів за кодами бюджетної класифікації на суму понад 87,5 млн. грн., а також на суму 41,9 млн. грн. за іншими кодами, контроль за якими не закріплений за Держаудитслужбою.

Таблиця 2.4

Забезпечення реалізації органами Держаудитслужби тих заходів, у частині відшкодування виявлених втрат й забезпечення персональної відповідальності посадових осіб відповідно до результататів проведених ревізій, в 2017–2023 рр.

Показники	Роки							Відхилення 2023 р. до 2017 р., +, -
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Кількість об'єктів, на яких виявлено порушення, од	12275	11143	7764	5412	4128	3056	2011	-10268
Застосовано фінансових санкцій до підприємств, од	8225	9304	6974	2071	3278	2704	1453	-6772
%	*67,0*	*83,5*	*89,8*	*38,3*	*79,4*	*88,5*	*72,4*	*5,4*
Кількість переданих до правоохоронних органів матеріалів ревізій, перевірок державних закупівель	6229	1743	2659	1232	2182	1952	1451	-4778
Притягнуто осіб до адміністративної відповідальності, од.	29486	29820	22273	22523	14952	10214	5449	-24037
Притягнуто до дисциплінарної та матеріальної відповідальності, од.	10745	10512	7500	8819	4891	2878	1852	-8893
Направлено до суду протоколів про адмін. порушення за порушення законодавства про бюджетну систему	1623	1910	1253	1521	750	482	184	-1439
Направлено до суду протоколів про адмін. порушення за порушення державних закупівель	1547	1884	1062	2613	981	814	408	-1139
Пред'явлено позовів до суду щодо відшкодування втрат фінансових і матеріальних ресурсів	958	742	951	1200	918	576	143	-815
Звільнено з займаних посад	96	146	666	1762	584	265	134	38

Джерело: складено за даними Держаудитслужби

Згідно з результатами аналізу державних закупівель, який був проведений без виїзного контролю, а саме через запит документів в 2023 р., тоді вдалося запобігти ймовірним порушенням на загальну суму 4,7 млрд. грн. Зокрема, було скасовано конкурсні торги на суму 3,8 млрд. грн., а також розірвано договори на 888,9 млн. грн.

У рамках державного фінансового аудиту окремих господарських операцій на підприємствах державного сектора, завдяки своєчасному реагуванню на зауваження державних аудиторів, вдалося уникнути незаконного та неефективного використання державних ресурсів на суму 275,9 млн грн.

У 2023 р. за порушення фінансової дисципліни до адміністративної відповідальності було притягнуто понад 5,4 тис. посадових осіб, які сплатили штрафи на загальну суму 1,2 млн грн. Дисциплінарну відповідальність понесли 1083 особи, з яких 132 були звільнені з займаних посад. Матеріальну відповідальність понесло 770 посадових осіб.

2.2. Оцінка ефективності державного фінансового контролю

Для оцінки ефективності державного фінансового контролю використовуються різноманітні критерії та показники. Основними з них є:

- результативність;
- дієвість;
- економічність.

Ці критерії можуть бути виміряні кількісно, що є важливим для загальної оцінки ефективності контрольної діяльності, а також для оцінки роботи окремих підрозділів. Розглянемо більш детально критерії ефективності до фінансового контролю.

Так, критерій результативності може засвідчувати про результати діяльності контролюючого органу, зокрема через такі показники:

- обсяг коштів, витрачених з порушеннями законодавства;
- обсяг неефективно використаних коштів;
- обсяг коштів, використаних не за призначенням;
- кількість подань і розпоряджень, підготовлених органами контролю.

Критерій дієвості оцінює ефективність функціонування контролюючих органів за допомогою таких показників:

- кількість виконаних подань і розпоряджень;

- сума коштів, повернутих до державного та місцевих бюджетів і на рахунки організацій;

- кількість структурних змін в економіці, міністерствах, відомствах та на підприємствах, здійснених на основі рекомендацій фахівців;

- збільшення доходної частини бюджету або економія витратної частини завдяки рекомендаціям фахівців;

- кількість змін до діючого законодавства;

- кількість урядових постанов, ухвалених за ініціативою фахівців;

- кількість нормативних актів, наказів і розпоряджень, прийнятих на основі пропозицій фахівців;

- кількість кримінальних справ, порушених за результатами проведених ревізій та перевірок.

Критерій економічності включає показники, що відображають витрати на здійснення контрольної діяльності:

- загальна сума коштів, витрачених на фінансовий контроль;

- сума коштів, витрачених перевіряємим суб’єктом для підготовки матеріалів для перевірки;

- рівень економічності, що визначається як співвідношення економічного ефекту від виконаних подань до витрат на утримання контролюючого органу.

Згідно з методикою Н.В. Шевченко, ефективність державного фінансового контролю можна визначити за допомогою інтегрального індикатора:

$$EF_{\text{int}} = \sum_{i=1}^n R_i + \sum_{j=1}^m D_j + \sum_{k=1}^p E_k = \sum_{i=1}^n \frac{x_i R}{a_i R} \cdot w_i R + \sum_{j=1}^m \frac{x_j D}{a_j D} \cdot w_j D + \sum_{k=1}^p \frac{x_k E}{a_k E} \cdot w_k E$$

де:

- R_i, D_j, E_k — узагальнюючі показники для груп результативності, дієвості та економічної доцільності відповідно;

- \(x_i R, x_j D, x_k E \) — фактичні значення показників для кожної групи;

- \(a_i R, a_j D, a_k E \) — стандартні значення для кожної групи;

- \(w_i R, w_j D, w_k E \) — питома вага кожного показника, що розраховується через інтервальну оцінку на основі коефіцієнта кореляції.

Інтегральний показник EFint має такі діапазони, що вказують на рівень ефективності контролю:

- 0–20 — неефективний контроль;

- 21–85 — низька ефективність;

- 86–149 — середня ефективність;

- 150–241 — висока ефективність.

У цьому дослідженні оцінка ефективності державного фінансового контролю проведена на основі статистичних даних Держаудитслужби за 2017–2023 роки, при цьому стандартними значеннями прийняті середні показники діяльності контролюючих органів за цей період (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Розрахунок інтегрального індикатора ефективності державного фінансового контролю за 2017-2023 рр.

Показник	w	a	2017 р.		2019 р.		2021 р.		2023 р.	
			x	xw/a	x	xw/a	x	xw/a	x	xw/a
Обсяг виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, тис. грн. (R1)	7	12262,8	35127,0	7,00	3727,9	2,13	7583,9	4,33	2612,6	1,49
Кількість кримінал. справ, порушених за матеріалами ревізій, перевірок, од.(R2)	7	969,7	1623	11,72	1253	9,04	359	2,59	644	0,66
Прийнято управлінський рішень за результатами ревізій, перевірок державних аудиторів та комісійних перевірок, од. (R3)	9	7861,0	15127	17,32	9070	10,38	5071	5,81	2176	2,49
Пред'явлено позовів до суду щодо відшкодування винними особами втрат фінансових і матеріальних ресурсів (R4)	8	758,3	958	10,11	951	10,03	981	10,35	143	1,51
Притягнуто осіб до адміністративної відповідальності, зод. (R5)	2	18040	29486	3,27	22273	2,47	14952	1,66	5449	0,60
Притягнуто до дисциплінарної та матеріальної відповідальності, зод. (R6)	2	6247	10745	3,44	7500	2,40	4891	1,57	1852	0,59
Всього по групі індикаторів результативності (R)	x	x	x	52,86	x	36,45	x	26,31	x	7,34
Кількість проведених контрольних заходів, од. (D1)	10	12840,5	15392	11,99	9500	7,40	23802	18,54	2668	2,08
Кількість підприємств, установ і організацій, охоплених ревізіями та комісійними перевірками, од. (D2)	6	11753,5	14333	7,32	8939	4,56	21334	10,89	2408	1,23
Кількість підприємств, установ, в яких виявлено фінансові порушення, од.(D3)	6	7339,0	13488	11,03	8234	6,73	5478	4,48	2156	1,76
Обсяг фінансових та матеріальних ресурсів, охоплених контрольними заходами, тис. грн. (D4)	5	680082,7	720351,2	5,30	481356,2	3,54	1053232,9	8,10	465390,6	3,42
Кількість поданих висновків про результати ревізій, комісійних перевірок для прийняття управлінських рішень, од. (D_5)	8	9170,3	17416	15,19	10128	8,83	6516	5,68	2621	2,29
Кількість поданих висновків та пропозицій щодо застосування фінансових санкцій та нарахування платежів, од (D_6)	3	5845	9381	4,81	7496	3,85	4819	2,47	1684	0,86
Кількість переданих про правоохоронних органів матеріалів ревізій, комісійних перевірок, од (D_7)	2	3130,2	6229	3,98	2659	1,71	2182	1,39	1451	0,93
Кількість складених протоколів про адміністративне порушення, од. (D_8)	1	18367,5	30622	1,67	22273	1,21	15277	0,83	5298	0,29
Всього по групі індикаторів дієвості (D)	x	x	x	**61,29**	x	**37,83**	x	**52,38**	x	**12,86**
Обсяг бюджетного фінансування контролюючого органу, тис. грн. (E_1)	6	82660,4	13893,2	1,01	26384,6	1,92	23323,6	1,69	27040,2	0,05
Обсяг коштів, витрачених на здійснення контрольних заходів, тис. грн. (E_2)	3	18906,4	10554,6	1,67	22436,5	3,56	20758,0	3,25	21876,5	3,47
Витрати часу на проведення контрольних заходів і реалізацію прийнятих рішень, год. (E_3)	4	13004,2	13548,9	4,17	12248,6	3,77	15473,5	4,76	10745,9	3,31
Обсяг відшкодувань фінансових втрат на 1 інспектора, тис. грн. (E_4)	2	701,5	702,6	2,00	919,2	2,62	795,2	2,27	389,0	1,12
Кількість проведених контрольних заходів на 1 інспектора (E_5)	1	2,46	3,71	1,51	2,89	1,17	1,68	0,68	1,57	0,64
Обсяг усунених порушень, що стали причиною втрат фінансових і матеріальних ресурсів, тис. грн. (E_6)	6	1320,2	1751,4	7,96	1927,5	8,76	990,3	4,50	611,5	2,78
Всього по групі індикаторів економічної доцільності (E)	x	x	x	**24,28**	x	**27,94**	x	**19,38**	x	**13,03**
Значення інтеграл. індикатора ефективності державного фінансового контролю	x	x	x	**138,43**	x	**102,22**	x	**98,07**	x	**33,23**

Джерело: складено за даними Держаудитслужби

Разрыв раздела (со следующей страницы)

Результати розрахунків показують, що найвищий рівень ефективності державного фінансового контролю було досягнуто у 2017 році, коли інтегральний показник склав 138,43, що оцінюється як середня ефективність, близька до високої (150). У 2019 році (102,22) та 2021 році (98,07) ефективність контролю також була середньою, а у 2023 році ефективність значно знизилася до рівня 33,23, що вказує на низьку ефективність. Ці дані відображені схематично на рис. 2.2.

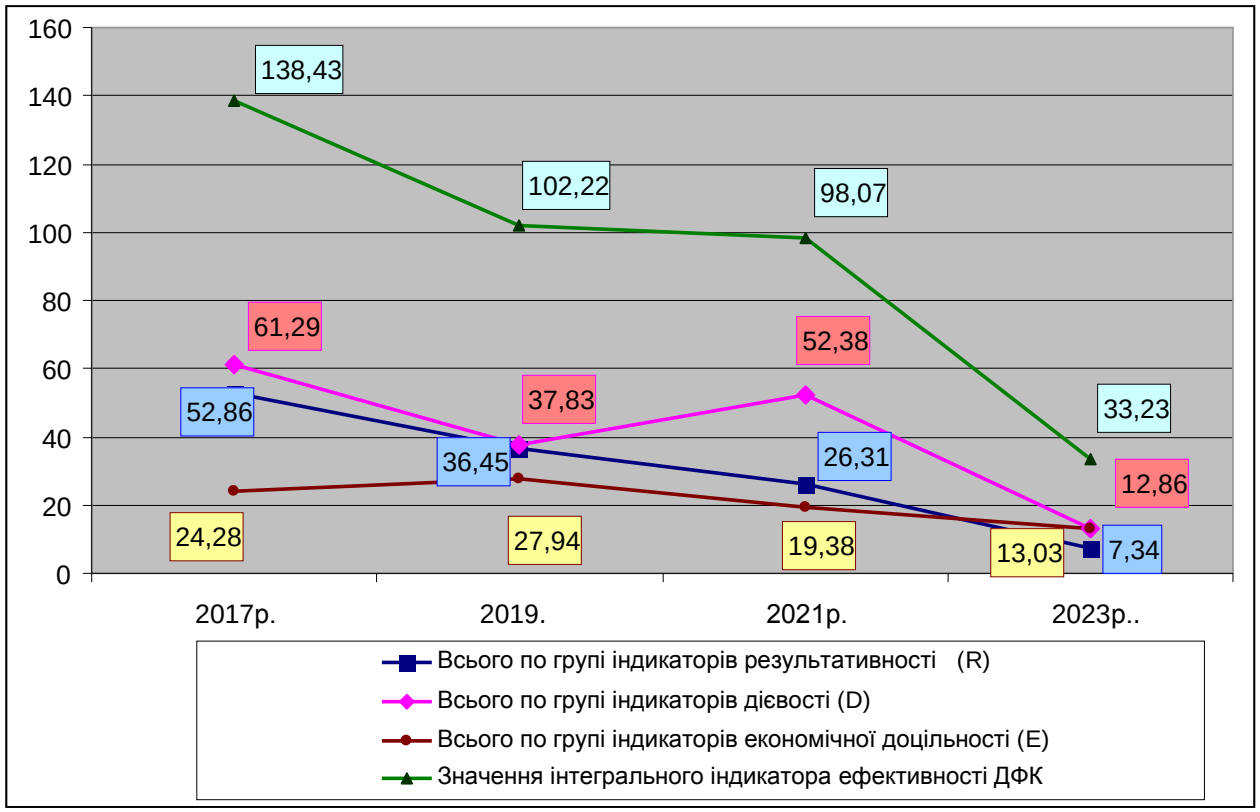

Рис. 2.2 Результати аналізу щодо ефективності державного фінансового контролю в країні за 2017-2023 рр.*

Джерело: складено за даними Держаудитслужби

Щодо визначення ефективності державного фінансового контролю за бюджетними витратами лише з точки зору економії ресурсів (менше витрачається зусиль і коштів для досягнення результату – вища ефективність), ми вважаємо такий підхід помилковим. Адже одне з головних завдань державного фінансового контролю – це запобігання фінансовим порушенням. За ідеальної організації контролю порушення повинні бути мінімальними.

Таким чином, витрати держави на утримання органів фінансового контролю є важливим елементом превентивного контролю за бюджетними витратами.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У УКРАЇНІ

3.1. Адаптація зарубіжного досвіду щодо організації державного фінансового контролю і можливість його застосування у Україні

Забезпечення економічної безпеки країни вимагає посилення контролю над управлінням державними фінансами. Для цього важливо вивчити та адаптувати досвід інших країн у сфері державного фінансового контролю, щоб підвищити ефективність і результативність національної системи фінансового контролю. Це означає, що організація державного фінансового контролю у Україні повинна враховувати міжнародний досвід і використовувати найкращі практики інших країн.

Лімська декларація також визначає основні принципи для незалежних контролюючих органів, серед яких:

- інституційна незалежність;
- фінансова незалежність;
- персональна незалежність аудиторів та контролерів;
- відповідальність за організацію програм перевірок;
- достатні повноваження для отримання інформації;
- можливість вживати необхідні заходи.

Зарубіжні вищі органи фінансового контролю несуть відповідальність за аудит державних фінансів, забезпечення фінансової бездоганності та підзвітності системи державного управління. Одним із прикладів ефективної організації державного фінансового контролю є система, що діє в Європейському Союзі.

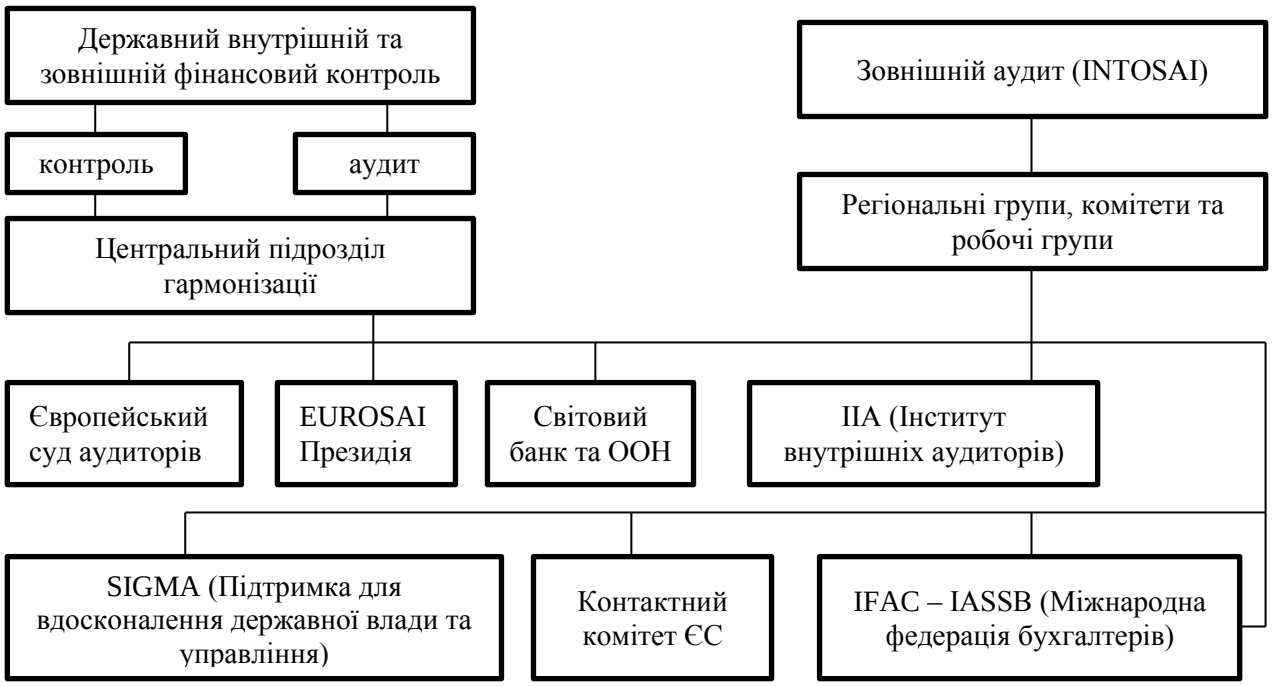

Рис. 3.1 Схема організації існуючого державного фінансового контролю в Європейському Союзі [10]

Дослідження системи фінансового контролю,що має місце в західних країнах дозволяє нам виявити їх схожість, і ця система складається з кількох ключових елементів, як показано на рис. 3.2.

Одним з основних компонентів є відомство головного ревізора або аудитора (рахункова палата), яке займає важливе місце в структурі фінансового контролю. Зазвичай це відомство підпорядковується безпосередньо парламенту або президентові країни. Основною метою його діяльності є забезпечення загального контролю за витрачанням державних коштів.

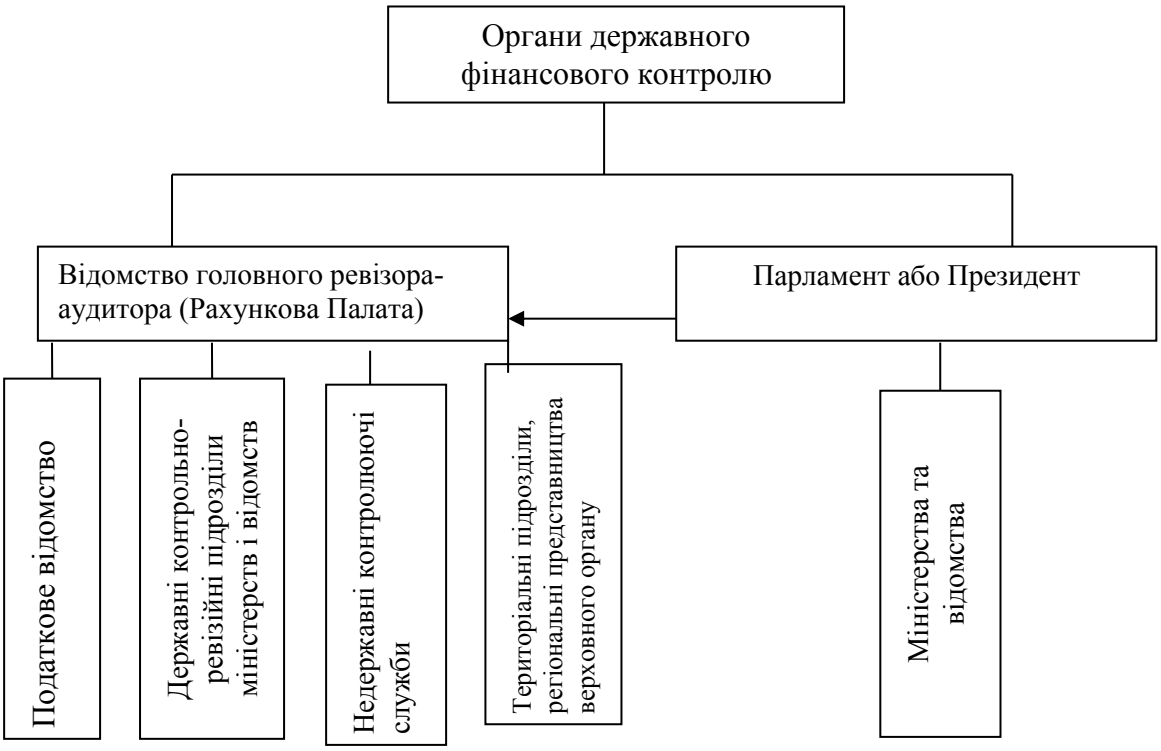

Рис. 3.2 Система органів державного фінансового контролю, що існує в зарубіжних країнах [18]

Основною складовою відомства головного ревізора-аудитора є територіальні підрозділи, які, залежно від організаційної структури держави, можуть бути повністю або частково підпорядковані Рахунковій палаті. Проте ці підрозділи зазвичай зберігають свою незалежність у виконанні функцій і зосереджуються на перевірках витрат місцевих бюджетів. Вони також наділені повноваженнями для оперативного виконання завдань центрального контрольного органу.

Ще однією важливою складовою фінансового контролю в європейських країнах є податкове відомство, яке підпорядковується президенту, уряду або міністерству фінансів. Це відомство відповідає за контроль за надходженням податкових доходів до державного бюджету.

Крім того, у складі державних органів створюються контролюючі структури, які здійснюють перевірки та ревізії підвідомчих організацій.

Таблиця 3.1

Органи державного фінансового контролю у зарубіжних країнах [22]

№	Країна	Головний орган державного фінансового контролю	Інші органи державного фінансового контролю
1	США	Інститут генеральних інспекторів	- → федерального рівня: Рада генеральних інспекторів з питань доброчесності та ефективності США; Офіс спеціальних розслідувань Рахункової палати США; Офіс генерального інспектора Департаменту охорони здоров'я і соціальних служб США; Служба Генерального Інспектора; Департамент Казначейства США; Вища школа Інституту державного аудиту США.¶ - → місцевого рівня: Антимонопольний відділ офісу Генерального прокурора штату Мериленд; Об'єднання комітету із законодавчої етики Департаменту законодавчих послуг штату Мериленд; Управління генерального інспектора тощо
2	Франція	Рахункова палата Франції	Генеральна інспекція фінансів, Генеральна інспекція адміністрацій
3	Велико-британія	Національне контрольно-ревізійне управління	Казначейство Великобританії
4	Німеччина	Федеральне міністерство фінансів	Федеральна рахункова палата, Федеральне відомство з фінансів, Федеральне управління державним боргом
5	Польща	Верховна (Вища) контрольна палата	Рахункова палата
6	Румунія	Національна адміністрація контролю	Рахункова палата, Міністерство фінансів, Місцеві управління державних фінансів
7	Швеція	Державне ревізійне управління (Національне бюро з аудиту)	Управління канцлера юстиції, Інститут парламентських аудиторів
8	Литва	Генеральний аудитор	Департамент генерального аудитора (департамент організації аудиту ефективності, департамент аудиту державних доходів та розрахунків, департамент фінансового аудиту)

Цікавим є досвід США у сфері державного фінансового контролю, який реалізується на федеральному (центральному) та місцевих рівнях. Оскільки в

країні існує висока ступінь децентралізації, кожен штат має власні закони та організаційну структуру державних органів влади, зокрема, органів фінансового контролю. Повноваження контролюючих органів в кожному штаті визначаються окремо, проте вони повинні відповідати загальним вимогам федерального законодавства.

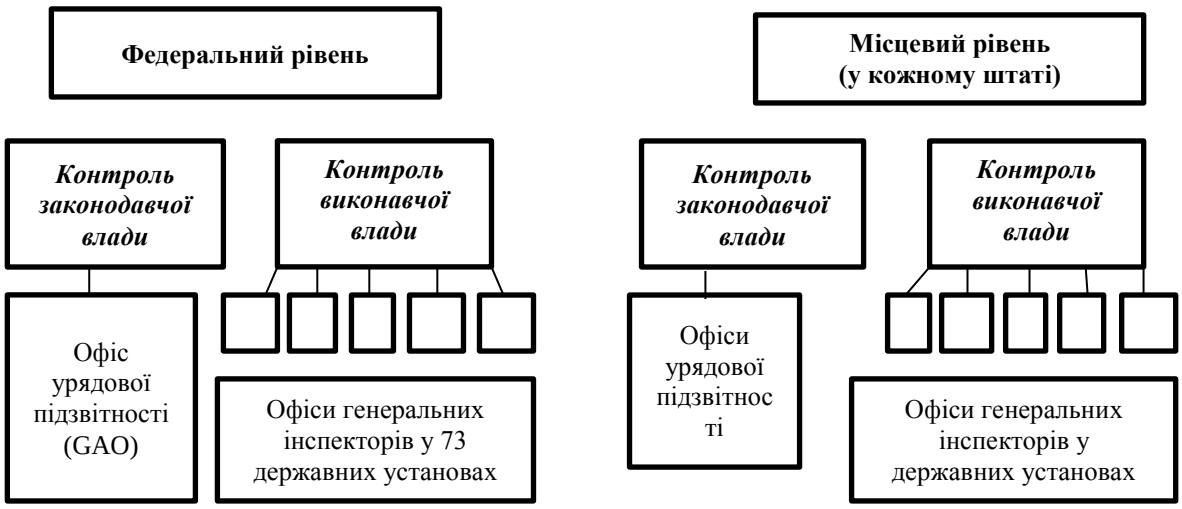

Рис. 3.3 Структура органів ДФК в США [7]

Необхідно також звернути увагу на досвід Європейського Союзу. Однією з основних організацій, що займається державним фінансовим контролем у ЄС, є Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю (ІНТОСАІ). Ця організація функціонує вже понад 60 років як провідний орган для зовнішнього державного аудиту та встановлює інституційні стандарти для вищих органів фінансового контролю з метою сприяння розвитку аудиту, обміну знаннями та підвищення професійного рівня в сфері державного фінансового контролю. ІНТОСАІ є автономною, незалежною та неполітичною організацією, яка має спеціальний консультативний статус при Економічній та Соціальній раді ООН. Заснована в 1955 році, вона налічує 196 повноправних членів та 7 асоційованих членів, серед яких Україна активно співпрацює з EUROSAI.

Методи і особливості проведення державного фінансового контролю варіюються в залежності від країни. Наприклад, у президентських республіках, таких як США, органи фінансового контролю функціонують незалежно один від одного, але інтегровані в загальну систему державно-правового регулювання. Це дозволяє забезпечити баланс повноважень між виконавчою та законодавчою гілками влади. У США контролем за державними фінансами займаються не тільки казначейства, але й різноманітні органи.

В Франції підхід до організації державного фінансового контролю відрізняється. Рахункова палата Франції є однією з найбільш складних структур контролю серед розвинутих країн. Вона є незалежним органом, не підпорядкованим уряду чи парламенту, та має виключні права на самостійне планування та виконання своєї діяльності. Рахункова палата функціонує як судова інстанція, що здійснює загальний контроль за державними фінансами. Її керівництво затверджується Радою міністрів, і складається з прем'єр-президента (який призначається довічно), генерального прокурора (який виступає від імені держави та є посередником між палатою та судовими органами), а також генерального прем'єр-адвоката. Палата працює на колегіальних засадах, і її штат включає сім палатних президентів (за галузями) та 200 магістратів (юридичних радників, фінансових інспекторів).

У Франції державний фінансовий контроль характеризується високим рівнем централізації та строгими вертикальними міжвідомчими зв'язками. Серед органів фінансового контролю Франції виділяються Генеральна інспекція фінансів та Генеральна інспекція адміністрації. Генеральна інспекція фінансів підпорядковується Міністру економіки і фінансів і виконує функції контролю за діяльністю служб цього міністерства на місцях. Вона здійснює нагляд за діяльністю державних бухгалтерів, вторинних розпорядників бюджетних коштів, державних підприємств і організацій, що знаходяться під фінансовим контролем держави. Окрім цього, інспекція проводить дослідження економічних та фінансових питань за замовленням урядових органів або з власної ініціативи.

Рахункова палата Франції має на меті виявлення та запобігання фінансовим зловживанням у бюджетній сфері. Згідно з Конституцією Французької Республіки 1958 року, її основна роль полягає у допомозі парламенту та уряду в контролі за правильним виконанням фінансових законів, включаючи закони щодо фінансування соціального забезпечення. Однак найбільш важливим аспектом її діяльності є її незалежність від як парламенту, так і уряду.

У Великобританії контроль за фінансово-господарською діяльністю державного сектору здійснює Національне контрольно-ревізійне управління, яке є урядовим органом, створеним відповідно до закону про фінансовий контроль. Це управління має право перевіряти рахунки всіх урядових установ та широкого спектра державних органів, що здійснюють понад 60% державних витрат. Крім того, воно контролює надання субсидій місцевими органами влади в таких сферах, як охорона здоров'я, націоналізовані галузі промисловості та державні корпорації.

Також важливим органом фінансового управління Великобританії є Казначейство, яке відповідає за розробку, складання та виконання державного бюджету, визначення податкової політики, економічне прогнозування та міжнародні фінансові відносини. Казначейство також контролює використання коштів державними підприємствами. Управління митами та акцизами займається збором податків, зокрема мит і акцизів.

У Німеччині фінансове управління здійснює Міністерство фінансів, яке відповідає за розробку фінансової, валютної та кредитної політики. Міністерство готує проект бюджету, середньостроковий фінансовий план та контролює виконання бюджету. Крім того, воно відповідає за розподіл фінансових ресурсів між різними ланками бюджетної системи. Міністерство фінансів також взаємодіє з Федеральним відомством з фінансів, яке займається податковими перевірками підприємств і питаннями міжнародного оподаткування, а також з Федеральним управлінням державним боргом, яке здійснює операції з позиками та фінансуванням бюджетного дефіциту.

У Німеччині Федеральна рахункова палата є незалежним вищим органом, який не підпорядковується ані законодавчій, ані виконавчій владі, що дозволяє їй виконувати функцію нейтрального фінансового контролю між парламентом і урядом. Ця установа має статус органу, який підкоряється лише законам, і її члени користуються суддівською недоторканністю, що забезпечує професійну та особисту недоторканність (неможливість примусового звільнення чи втручання в їхні дії). Федеральна рахункова палата здійснює контроль над бюджетним фінансуванням та управлінням економікою Федерації, включаючи її особливі підприємства, такі як федеральна залізниця чи відомство зв'язку, а також державні органи та підприємства, які отримують державні дотації або знаходяться під фінансовими зобов'язаннями держави.

Вищий орган фінансового контролю Польщі, згідно з Конституцією 1997 року, також є незалежним від трьох гілок державної влади. Подібна структура спостерігається і в інших країнах, таких як Румунія, Чехія та Угорщина, де органи зовнішнього фінансового контролю мають спільну мету та принципи функціонування. Вони часто об'єднуються в так звану «контрольну владу». Згідно з певними дослідженнями, європейські фінансові органи, такі як Європейська Рахункова палата та національні органи фінансового контролю країн-членів ЄС, разом можуть формувати окрему, четверту гілку влади в рамках Європейського Союзу, що є характерною правовою особливістю ЄС.

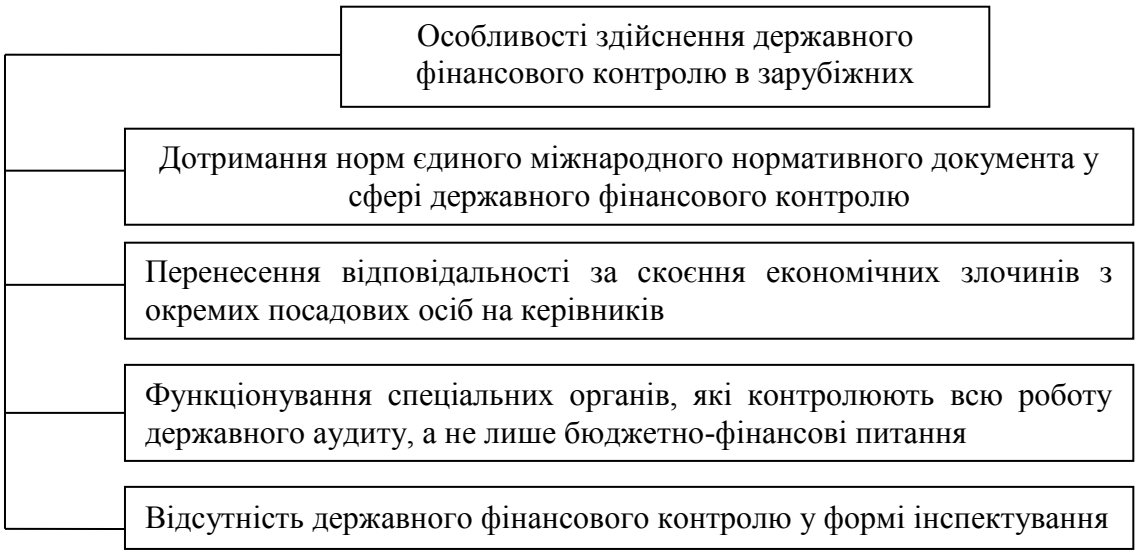

Рис. 3.4 Особливості здійснення ДФК у зарубіжних країнах [29]

3.2. Удосконалення правового забезпечення з метою проведення державного фінансового контролю

Забезпечення національної безпеки є критично важливим завданням, яке вимагає раціонального та ефективного використання ресурсів державного бюджету. Для досягнення цієї мети, а також для вирішення суперечностей, що виникають у процесі реалізації державної фінансової політики, необхідно впровадження системи державного фінансового контролю. Як зазначено в розділі 2.1, потреба в такому контролі закріплена в Конституції України, що підкреслює його важливість для стабільності та розвитку держави.

Відповідно до статті 102 Конституції України, Президент виконує роль глави держави, виступаючи гарантом державного суверенітету та територіальної цілісності. Крім того, він несе відповідальність за захист Конституції України, а також за забезпечення прав і свобод громадян. Це підкреслює важливість ефективного управління фінансами, оскільки саме через належне фінансування державних програм і ініціатив можна забезпечити стабільність суспільства та захистити інтереси громадян.

Таким чином, державний фінансовий контроль не лише сприяє оптимізації витрат, але й забезпечує прозорість у використанні бюджетних коштів, що є необхідним для підтримки довіри суспільства до державних інститутів. В умовах сучасних викликів, таких як економічні кризи та зовнішні загрози, ефективний фінансовий контроль стає ще більш актуальним, оскільки він дозволяє своєчасно виявляти та усувати недоліки у фінансовій політиці, що, в свою чергу, сприяє зміцненню національної безпеки.

Нормативно-правове регулювання у сфері державного фінансового контролю повинно бути орієнтоване на узгодження та структурування

суспільних відносин, що виникають під час здійснення фінансового контролю в процесі владної діяльності. Норма права, що регулює ці відносини, є загальнообов'язковим і формально визначеним правилом поведінки для учасників процесу фінансового контролю, яке встановлюється державою.

Сьогодні в Україні розроблені теоретичні основи нормативно-правового регулювання у сфері фінансового контролю. Однак існують проблеми та недоліки в законодавчому забезпеченні цієї діяльності. Однією з таких проблем є відсутність чіткого визначення статусу вищого органу фінансового контролю. Зокрема, виникають розбіжності: одні вважають, що це Рахункова палата України, інші — Верховна Рада або Міністерство фінансів. Останнє в останній час лише опосередковано бере участь у регулюванні державного фінансового контролю, зокрема в частині Центрального підрозділу фінансового контролю. Прийняття відповідного закону дозволить чітко визначити функції та відповідальність різних контролюючих органів.

Таким чином, для успішної реформи місцевого самоврядування необхідне оновлення нормативно-правової бази. Сучасна система законодавства в цій сфері потребує вдосконалення з урахуванням принципів зміцнення самостійності місцевого самоврядування у правовому, фінансовому, матеріальному та адміністративному аспектах, а також із орієнтацією на європейську модель адміністративно-територіального устрою та принципи децентралізації, деконцентрації, субсидіарності та єдності публічної адміністрації.

До найбільш актуальних проблем, що потребують вирішення, можна віднести такі:

- визначення оптимальних територіальних меж для ефективної діяльності органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, які забезпечать доступність і якість публічних послуг;

- створення належних умов для фінансового, матеріального та організаційного забезпечення виконання місцевими органами самоврядування їхніх повноважень;

- чітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади на різних рівнях, відповідно до принципу субсидіарності та децентралізації;

- впровадження механізму державного контролю, який забезпечить відповідність рішень органів місцевого самоврядування Конституції та законодавству України, а також високу якість надання публічних послуг.

Головна особливість Рахункової палати полягає у її формуванні представницькою владою для здійснення контролю над використанням виконавчими органами коштів платників податків, зберігаючи незалежність від суб'єктів, які розпоряджаються цими коштами [14].

Відповідно до статті 7 Закону України «Про Рахункову палату», основні повноваження цього органу включають проведення фінансового аудиту та аудиту ефективності щодо надходжень і витрат державного бюджету, зокрема адміністрування податків, зборів та інших доходів; витрати на діяльність органів державної влади, такі як Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів, Конституційний та Верховний суди, а також інші установи, визначені Конституцією; розподіл коштів між державним і місцевими бюджетами; управління об'єктами державної власності, які впливають на державний бюджет; використання державних кредитів та їх повернення; операції, пов'язані з державним боргом; міжнародні фінансові зобов'язання України; державні закупівлі; реалізація державних цільових програм, інвестиційних проектів, управління коштами Державної казначейської служби та контроль за діяльністю Національного банку України [36].

На думку автора, положення, викладені у статті 7 Закону України «Про Рахункову палату», здебільшого спрямовані на здійснення оперативного фінансового контролю, що обмежує потенційно ширші функції Рахункової палати у сфері державного фінансового нагляду.

Важливим доказом самостійності та незалежності цього органу є положення статей 3 і 5 згаданого Закону [36], які передбачають, що «обсяг коштів на утримання Рахункової палати встановлюється Верховною Радою

України», а виділення цих коштів здійснюється безпосередньо з Державного бюджету, зокрема з ресурсів, отриманих за міжнародними договорами України.

Також доцільно проаналізувати, якою мірою норми Лімської декларації враховані у нормативно-правових актах України. Аналіз свідчить, що Закон України «Про Рахункову палату» значною мірою узгоджується з принципами, викладеними в Лімській декларації. Проте, окремі принципи Декларації не знайшли відображення в законі, а деякі його положення, зокрема ті, що стосуються планування діяльності Рахункової палати, навіть суперечать цим принципам.

Відповідно до статті 62 Закону, яка регламентує розгляд річного звіту про виконання Державного бюджету України, Рахунковій палаті доручено надавати Верховній Раді висновки виключно щодо надходження та використання бюджетних коштів.

Згідно зі статтею 110 Бюджетного кодексу України, до компетенції Рахункової палати входить контроль за надходженнями та використанням коштів Державного бюджету України. Це включає моніторинг формування, обслуговування й погашення державного боргу, оцінку ефективності управління бюджетними ресурсами, а також перевірку використання коштів місцевих бюджетів у частині трансфертів, що надходять із державного бюджету [29].

Аналіз законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють фінансовий контроль в Україні, показує, що для кожного напряму такого контролю створено відповідну законодавчу базу. Вона здебільшого задовольняє організаційно-функціональні потреби контрольних органів. Однак, залишаються невирішеними питання чіткого розподілу повноважень між цими органами, забезпечення їхньої взаємодії, а також встановлення періодичності проведення перевірок різними державними структурами.

Отже, правове регулювання фінансового контролю в Україні ще не є повністю завершеним. Серед чинних нормативних актів є лише загальні положення для всієї економіки та окремі закони, що регулюють діяльність

окремих органів, таких як Рахункова палата, Державна аудиторська служба чи аудиторські фірми. Проте відсутній закон, який би забезпечував цілісний підхід до правового регулювання фінансового контролю, трактуючи його як систему відносин, побудовану на спільних принципах і об’єднану єдиними функціями, завданнями, суб’єктами виконання й об’єктами контролю.

Сучасний етап соціально-економічного розвитку, що вимагає створення системи фінансового контролю, яка відповідає потребам демократичного суспільства, до якого прагне Україна, зумовлює необхідність удосконалення правового регулювання організації та функціонування органів державного фінансового контролю. Це особливо актуально з огляду на недостатню ефективність контрольної діяльності в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Державний фінансовий контроль займає одну з ключових позицій у забезпеченні національної безпеки. Це доведено на основі комплексного підходу, який враховує узгодженість цілей і завдань державного фінансового контролю із забезпеченням фінансової безпеки. Цей підхід розкриває реалізацію принципів фінансової безпеки через систему державного контролю, взаємозалежність суб'єктів і об'єктів фінансової безпеки (деякі суб'єкти фінансової безпеки одночасно є об'єктами контролю), а також функції й завдання державного контролю у забезпеченні різних компонентів фінансової безпеки: грошово-кредитної, банківської, валютної, боргової, бюджетної та небанківського фінансового сектору.

2. Відкритість і прозорість органів державного фінансового контролю є критично важливими аспектами, які суттєво впливають на забезпечення фінансової безпеки України. Ці принципи сприяють зменшенню випадків порушення фінансово-бюджетної дисципліни, оскільки надають об'єктивну та доступну інформацію про фінансові операції з державними коштами та майном. Завдяки цьому, суспільство отримує можливість виявляти зловживання, аналізувати їх причини та наслідки, а також розуміти, які адміністративні заходи можуть бути вжиті для їх усунення.

Крім того, прозорість у діяльності фінансових органів підвищує рівень відповідальності посадових осіб за виконання своїх обов'язків. Коли їхня діяльність перебуває під постійним контролем з боку громадськості та засобів масової інформації, це створює додатковий стимул для дотримання норм і стандартів. Відкритість також сприяє формуванню довіри між державою та громадянами, оскільки люди бачать, що їхні інтереси захищені, а ресурси використовуються ефективно та раціонально.

Таким чином, забезпечення прозорості в діяльності органів державного фінансового контролю не лише знижує ризики зловживань, але й сприяє

зміцненню фінансової стабільності країни, що є важливим фактором для її розвитку та процвітання.

3. Оцінка рівня фінансової безпеки повинна враховувати стан фінансової дисципліни у процесі здійснення операцій із державними коштами та майном, а також взаємозв'язок із рівнем ВВП та темпами його зростання. Індикатори фінансової безпеки необхідно групувати не за структурними елементами, а залежно від часових горизонтів загроз і їхнього впливу на економічний розвиток. Станом на початок 2022 року рівень фінансової безпеки в Україні становив 0,161, що є критичним показником.

4. З огляду на необхідність оптимізації державних витрат на утримання органів фінансового контролю, особливої важливості набуває підвищення кваліфікації співробітників Державної аудиторської служби України. Ефективність функціонування цих органів слід оцінювати за співвідношенням результатів їхньої роботи до витрат на організацію контрольно-аналітичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архірейська Н. В. Основні напрямки забезпечення фінансової безпеки України. Вісник Академії митної служби України. 2019. № 1. С. 83-87.

2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / НАН України; Інститут економічного прогнозування.К., 2014. 36с.

3. Бариніна-Закірова М.В. Нотатки про методи урядового фінансового контролю. Фінансовий контроль. 2019. №1. С. 53–59.

4. Басанцов І. В. Державний фінансовий контроль, його концептуальні аспекти. Формування ринкових відносин в Україні. 2019. № 11. С. 24-32.

5. Бодюк А.В. Методи фінансового контролю. Фінансовий контроль. 2019. №1. С. 50–53.

6. Боронос В. Г. Індикатори фінансової безпеки в системі управління інноваційним розвитком економіки: аналіз системних взаємозв'язків. Збірник наукових праць. №73. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2020. С. 56-65.

7. Борщ Л.М. Вплив державної політики на об'єкти національної безпеки. Економіка ринкових відносин, 2019. №10. С. 86-95.

8. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Наєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія За заг. ред. проф. З. С. Варналія. К.: Знання України, 2018. 299 с.

9. Василик О. Фінансова безпека. Економічна енциклопедія: У 3 т. Т.3. К.: Вид.центр «Академія», 2016 952 с.

10. Виговська Н. Г. Напрями реформування системи державного фінансового контролю в Україні. Збірник наукових праць «Зовнішня торгівля. Економічна безпека». Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». 2018. Вип. 6. С. 12-20.

11. Виговська Н. Г. Обгрунтування та вимоги до Концепції державного фінансового контролю. Галицький економічний вісник. 2019. № 5 (20). С. 172-177.

12. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку: [наукова доповідь] К.: Нац. Ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2019. 48 с.

13. Геєць В., Кваснюк Б. та ін. Концепція економічної безпеки України / Ін-т екон. прогнозування НАН України, кер.проекту В. М. Геєць. К.: Логос, 2019. 56 с.

14. Грушко В.І. Управління фінансово-економічною безпекою: навч. посіб. За ред. В.С. Сідака. К.: Дорадо-друк, 2017. 480 с.

15. Гупаловська М. Б. Сучасні реалії та перспективи державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм. Наука й економіка. 2021. Вип. 4. С. 24-27.

16. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2019. 424 с.

17. Даниленко А. І. Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. К.: Фенікс, 2022. 468 с.

18. Даценко В.В. Гарантування фінансової безпеки держави в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. Державне управління : удосконалення та розвиток, 2019. № 5. Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=486

19. Дорош Н. І. Державний фінансовий контроль: зарубіжний досвід і шляхи вдосконалення. Фінанси України. 2018. №1. С. 49-55.

20. Дрозд І. К., Шевчук В. О. Державний фінансовий контроль. К.: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. 304 с.

21. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько : Монографія. К. : НІСД, 2007. 144 с.

22. Есманов О.М. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні. Бизнес Інформ. 2019. № 12. С. 32-34.

23. Есманов О.М. Сучасний стан державного фінансового контролю в Україні. Наука й економіка. 2020. № 4(32). С. 19–27.

24. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К.: Київ.нац.торг.-екон. ун-т., 2015. 309 с.

25. Жаліло Я. А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації. Стратегії національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. К.: Вид-во «Сантисага», 2015. С. 141-142.

26. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Львів : Видавництво Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2019. 714 с.

27. Іванова І.М. Реформування системи державного фінансового контролю. Фінанси України. 2009. № 6. С. 145–150.

28. Іванова І.М. Стан та перспективи розвитку муніципального фінансового контролю. Фінанси України. 2009. № 11. С. 140–147.

29. Кваша Т. К. Підходи до визначення індикаторів економічної безпеки. Формування ринкових відносин в Україні (Збірник наукових праць), 2023. № 10 (101). С. 37–44.

30. Ковалюк О.М. Роль контролю у фінансовому механізмі економіки. Фінанси України. 2016. № 7. С. 15.

31. Ліпкан ВА. Національна безпека України у світлі теорії самоорганізації. Держава і право. 2016. № 16. С. 142 - 148.

32. Ліпкан ВА. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія. К.: Текст, 2017. 600 с.

33. Макаренко І. П. Економічна безпека України, макроекономічний аспект. Економіка і управління. 2019. №2. С. 11–17.

34. Марина А.С. Фінансова безпека країни в умовах фінансової інтеграції: концептуальні положення. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2020. Т. 18, Вип. 2(1). С. 22-25.

35. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України за редакцією академіка НАН України С.І. Пирожкова. К., НІПМБ, 2017. 42 с.

36. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний режим]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/

37. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. під. ред. проф. Б. Кравченка. К.: Ін-т державного управління і самоврядування при Кабінетові Міністрів України, 2014. 140 с

38. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю як інструмент соціально-економічного розвитку. [Електонний режим]. Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/32_22.pdf.

39. Пожар Т. О. Роль фінансово-економічних методів державного фінансового контролю у забезпеченні бюджетної дисципліни. Актуальні проблеми економіки. 2018. № 8 (122). С. 327−333.

40. Сивульський М. І. Державний внутрішній фінансовий контроль в Україні: результати, проблеми та перспективи розвитку. Фінанси України. 2019. № 7. С. 8-19.

41. Симоненко В.К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект): [монографія] / В.К. Симоненко, О.І. Барановський, П.С. Петренко. К.: Знання України, 2019. 280 с.

42. Синюгіна Н.В. Теоретичні аспекти організації державного фінансового контролю. Економіка розвитку, 2011. №3 (43). С.21-23

43. Федорук В. О. Економічна безпека держави з відкритою економікою: сутність та пріоритети зміцнення. Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2020. № 4. С. 25-30

44. Шутов М. І. Державний фінансовий контроль в Україні (теорія і практика) / М. І. Шутов, В. А. Бабенко, Н. М. Стоянова. Одеса : Юридична література, 2018. 136 с.

45. Яценко Н.М. Поняття та структура фінансової безпеки. Економічний простір. 2021. №13. С.170-174.